

Agata Domińska

Niemiecki kompleks wypędzenia
i jego wpływ na współczesne
stosunki polsko-niemieckie

2012
WROCLAW

SCIENTIARUM PRIMITIAE – SERIES SOCIOLOGICA ET POLITICA

Rada naukowa

Krzysztof Huszcza (przewodniczący)
Bożena Koredczuk · Agnieszka Libura · Artur Tworek
Anna Ursulenko · Jakub Wroński · Karol Zieliński

Vol. II

Agata Domińska
Niemiecki kompleks wypędzenia
i jego wpływ na współczesne stosunki polsko-niemieckie
Wrocław 2012

Promotor: prof. dr hab. Elżbieta Stadtmüller

Recenzent: dr Renata Duda

© Copyright by Quaestio and Agata Domińska, Wrocław 2012

ISBN 978-83-62571-29-1

ISSN 2299-4068

Quaestio

www.quaestio.com.pl

tel. (48) 784 614 124, e-mail: biuro@quaestio.com.pl

Spis treści

Wprowadzenie	11
Rozdział I	
Wypędzenia w XX-wiecznej Europie – rys pojęciowy i historyczny	17
1. Historia europejskich wysiedleń do 1945 roku	20
1.1. Wysiedlenia w czasie i po I wojnie światowej	21
1.2. Deportacje podczas II wojny światowej	23
2. Wypędzenia Niemców i Polaków po II wojnie światowej	31
2.1. Wysiedlenie Niemców z Polski w latach 1945-1949	33
2.2. Wysiedlenie Polaków ze wschodu w latach 1944-1948	38
3. Wypędzenia jako problem tożsamościowy	43
3.1. Wypędzenia, wysiedlenia, ucieczka – różnice pojęciowe	44
3.2. Wypędzenia i ziemie odzyskane w polskim i niemieckim dyskursie publicznym	49
3.2.1. Republika Federalna Niemiec (RFN)	49
3.2.2. Niemiecka Republika Demokratyczna (NRD)	56
3.2.3. Polska Rzeczpospolita Ludowa (PRL)	58
Rozdział II	
Wypędzenia a stosunki polsko-niemieckie w latach 1949-1998	67
1. Stosunki Polski z RFN w latach 1949-1998	72
1.1. I faza: lata 1949-1970	72
1.2. II faza: lata 1970-1989	82
1.3. III faza: lata 1989-1998	91
2. Stosunki Polski z NRD w latach 1949-1990	102
3. Związek Wypędzonych i jego wpływ na stosunki Polski z RFN	110
3.1. Geneza, struktura i cele BdV	111

3.2. Ideologia Związku Wypędzonych.....	114
3.3. Wpływ organizacji na stosunki polsko-niemieckie w latach 1957-1990	117

Rozdział III

Centrum przeciw Wypędzeniom a zmiana niemieckiej świadomości historycznej	127
--	-----

1. „Zwrot ku historii” i zmiana paradygmatu w niemieckim dyskursie historycznym	131
1.1. Przyczyny o charakterze uniwersalnym: <i>memory boom</i> na świecie.....	132
1.2. Źródła i przejawy <i>Erinnerungsboom</i> w Niemczech	135
1.3. Od „paradygmatu sprawcy” do „paradygmatu ofiary”	137
1.4. Wpływ zmiany paradygmatu na sytuację Związku Wypędzonych	142
2. Centrum przeciw Wypędzeniom jako przykład nacjonalizacji wypędzeń	146
2.1. Cel i szczegóły projektu	147
2.2. Punkty sporne a reakcja Związku Wypędzonych	150
2.3. Stosunek niemieckiej sceny politycznej do idei Centrum	162
2.4. Polsko-niemiecka debata prasowa na temat ZgV.....	167
2.5. Propozycje alternatywnych rozwiązań	176

Rozdział IV

Fundacja „Ucieczka, Wypędzenie, Pojednanie” – „europeizacja” pamięci o wypędzeniach?.....	187
--	-----

1. Fundacja „Ucieczka, Wypędzenie, Pojednanie”: podstawowe założenia koncepcyjne.....	192
1.1. DHMG: forma prawna, struktura organizacyjna i cel Fundacji	192
1.2. Koncepcja rządowa: miejsce, części składowe i program ekspozycji.....	195
2. Spory personalne wokół obsady stanowisk w Fundacji	199
2.1. Spór o nominację Eriki Steinbach	200
2.2. Konflikt o obsadę miejsc przynależnych BdV	209
2.3. Kontrowersje wokół dyrektora Fundacji	213
2.4. Rotacje personalne w radzie naukowej SFVV	216

3. Spory merytoryczne: kontrowersje wokół przesłania i treści wystawy	219
3.1. <i>Eckpunkte</i> : koncepcja programowa Manfreda Kittela	220
3.2. Krytyka koncepcji: punkty sporne w polsko-niemieckiej debacie o Fundację	227
3.2.1. Prasa niemiecka	228
3.2.2. Prasa polska	231
3.3. Alternatywne koncepcje programu wystawy	236
Zakończenie	241
Bibliografia	249
Wykaz skrótów	265